

Вчителеві варто скористатися також спостереженнями і висновками К.І.Чуковського, який підкреслював, що, по-перше, пісні і казки із сумним фіналом не приваблюють дитину, по-друге, виконавцеві казки для дітей треба перенестись в дитячий світ, зануритись почуттями своїми в стихію напливу дитячої радості.

Виконавець казки має враховувати і те, що душевні порухи казкових героїв зображаються через фізичні діяння.

Читаючи казки, доводиться змінювати пози, промовляючи репліки різних дійових осіб, враховувати зміни адресата, не забувати про загальний романтично піднесений тон, що відтворює незвичайні, дивовижні картини та ситуації, не збитися на побутово-інформативне читання і в той час уникнути ходульної декламації.

Література

1. Буяльський Б.А. Поезія усного слова: Азбука виразного читання: Книга для вчителя. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Рад. школа, 1990. – 255с.
2. Горєєва В.М. Виховання культури поведінки школярів. – К., 1983. – 47с.
3. Русова С. В оборону казки // Сільська школа. – 2001. – №6. – С.11.
4. Сухомлинський В. Вибрані твори: В 5 т. – К.: 1977. – Т.3. – С.176-177.
5. Чорна О. Педагогічні умови формування у молодших школярів шанобливого ставлення до людей // Рідна школа. – 2006. – №3. – С.18-20.

І.В.Онищенко

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ДВОМОВНОСТІ

В статъе раскрывается сущность и характерные особенности речевого развития детей в условиях билингвизма, определяются педагогические условия организации обучения детей украинского языка в дошкольном учебном заведении с русским языком обучения.

In article the essence and prominent features of speech development of children in conditions bilingvism reveals, pedagogical conditions of the organisation of training of children of the Ukrainian language in a preschool educational institution with training Russian are defined.

Постановка проблеми. Процес розвитку української

державності пов'язується з найактивнішим, всеохоплюючим впровадженням рідної мови, що вимагає не тільки формування мовних умінь та навичок, а визначає стратегічне завдання виховання мовної особистості з властивими їй національно-культурними і світоглядними пріоритетами, особистості, яка свідомо і творчо опановує рідну мову з перших років життя.

Розвиток мовлення в системі дошкільної освіти завжди посідав чільне місце, що відобразилося в усіх програмах навчання й виховання дітей. Проте сам підхід до його усвідомлення, до організації мовленнєвої роботи в дошкільних закладах змінювався неодноразово відповідно до чинної в різні часи освітньої парадигми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема раннього і, фактично, одночасного оволодіння дитиною двома чи більше мовами та її мовленнєвого розвитку в умовах білінгвізму були об'єктом наукового інтересу багатьох дослідників: А.Богущ, І.Зимної, І.Кузьмічової, П.Ларкіна, В.Ляпунової, М.Магіна, А.Маркової, О.Негневицької, С.Пенькової, М.Попової, В.Сажіної, О.Хорошковської, R.Diaz, F.Genesse та ін.

Особливості навчання другої мови були предметом досліджень О.Ветохова, І.Вронської, О.Дмитрієвої, І.Зимної, О.Коломиної, О.Негнівицької, А.Понігатко, Т.Полонської, В.Співаковського, Р.Юдашкової та ін., проте, більшість авторів розробляли питання організації навчання дітей другої мови як іноземної, зокрема англійської. Отже, проблема мовленнєвого розвитку дітей в умовах російсько-української двомовності залишається актуальною та потребує ретельного вивчення й обґрунтування.

Метою статті є виявлення сутності й особливостей мовленнєвого розвитку дітей в умовах російсько-української двомовності. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких дослідницьких завдань: 1) проаналізувати теоретичні та експериментальні дослідження можливостей раннього засвоєння дітьми другої мови; 2) виявити психологічні особливості мовленнєвого розвитку дитини в умовах білінгвізму; 3) визначити педагогічні умови організації навчання дітей української мови в дошкільному навчальному закладі з російською мовою навчання.

Навчання другої мови в дошкільних навчальних закладах пов'язане з проблемою двомовності. Дослідники білінгвізму це мовне явище розуміють, з одного боку, як досконале знання рідної й іноземної мов, користування двома мовами як повноцінними, а, з

іншого боку, як уміння користуватися другою мовою в певних сферах спілкування (Є.Верещагін, Ю.Дешерієв, І.Протченко та ін.).

Запорукою успішного оволодіння дошкільниками другою мовою є врахування педагогом анатомо-фізіологічних та психічних особливостей дітей. Без цього неможливо правильно визначити найбільш оптимальний час початку ознайомлення дитини з іншою мовою. Цей вибір зумовлюється такими чинниками: середовищем, у якому виховується малюк (сім'я, дошкільний заклад, позашкільний навчальний заклад), певними особливостями його розвитку (зокрема, наявністю чи відсутністю відхилень, затримок чи випереджань вікової норми), мовною ситуацією у родині (якою мовою розмовляють рідні, чи володіє хтось із них українською мовою), функціонуванням даної мови у суспільстві (наскільки вона популярна, поширена, використовується).

Аналіз теоретичних підходів до проблеми навчання другої мови в сучасній лінгводидактиці засвідчив, що існують різні позиції щодо визначення часу початку навчання російськомовних дітей української мови. Так, представники зарубіжної науки (В.Леопольд, Ж.Ронже, А.Келлер-Табуре, В.Штерн та ін.) обстоюють навчання дітей до трьох років. Представники другої течії (А.Богущ, А.Величук, Я.Коменський, А.Нікольська, Д.Писарєв та ін.) вважають, що навчання дітей іншої мови слід починати після трьох років. Представники третьої течії (К.Ушинський, М.Пирогов) передбачають більш пізні навчання другої мови.

На думку О.Низковської, навчання дітей другої мови можна розпочинати у різні строки: 1) від народження (при цьому хтось із батьків, рідних чи няня (гувернантка) має бути носієм другої мови або досконало знати її, діяти за принципом “одна особа – одна мова”, постійно спілкуватися з малюком цією мовою, не переходячи на іншу); 2) із трьох років (трирічна дитина уже говорить рідною мовою, має певне коло уявлень про себе й навколишній світ, на які може спиратися, опановуючи другу мову; малюк також здатен адекватно сприймати спілкування з носієм іншої мови в родині, у дошкільному чи позашкільному закладі, навчитися відповідати іншою мовою); 3) у старшому дошкільному віці (розвиток фізіологічних і психічних процесів дитини досягає такого рівня, який забезпечує передумови для системного іншомовного навчання; дошкільник здатен ставитися до другої мови як до предмета вивчення, порівнюючи її з рідною мовою) [1, с. 4].

Отже, немає єдиної думки стосовно того, з якого віку розпочинати навчання дітей другої мови. Проте більшість дослідників погоджується, що діти старшого дошкільного віку готові до вивчення другої (третьої) мови, оскільки передумовою такої готовності є опанування основ рідної мови до 4-5 років. У дітей цього віку сформоване фонематичне сприймання; наявне усвідомлення словникового складу рідної мови; спостерігається прагнення до точного і влучного вживання граматичних форм. Виявлено, що вихованці є ініціаторами встановлення мовленнєвих контактів з однолітками, вміють складати різні типи розповідей (з власного досвіду, творчі розповіді на тему, за картинкою і т. ін.); передають зміст переглянутих мультфільмів, казок і оповідань. Це дозволяє розпочинати роботу щодо формування в дошкільників мовних навичок, вмінь діалогічного і монологічного висловлювання засобами української мови.

Для формування двомовності в умовах близькоспорідненого білінгвізму першорядне місце посідає принцип опори на рідну мову і принцип врахування особливостей рідної мови (Б.Беляєв, А.Богуш, О.Катонova, Н.Месяць, Н.Пашковська, М.Пентелюк, А.Супрун, О.Хорошковська та ін.). Врахування особливостей рідної мови спрямовано на практичне оволодіння другою мовою, що уможливується завдяки: 1) організації мовленнєвого матеріалу, який попереджає інтерферуючий вплив рідної мови; 2) організації процесу засвоєння структур виучуваної мови.

Принцип опори на рідну мову передбачає порівняння структур двох мов, аналіз їх схожості й розбіжності з метою глибокого осягнення будови цих мов. Реалізація вказаного принципу допомагає усвідомленому засвоєнню дітьми виучуваної мови, оскільки "...повне розуміння явищ другої мови пов'язане зі знаходженням еквівалента в рідній мові та в мовній свідомості мовця" [3, с. 28]. Цей шлях створює широкі можливості для ознайомлення дітей із закономірностями мови. Перед педагогом постає завдання не тільки "усунути тиск" неідентичних засобів вираження рідної мови на систему виучуваної, а й показати дію загальних для мов законів, навчити користуватися ними.

На думку Н.Пашковської, взаємозв'язок навчання двох мов і врахування особливостей рідної мови врешті-решт зводиться до спільного: з одного боку, до максимального використання позитивного переносу знань, умінь і навичок, а з іншого, — до попередження та подолання інтерферуючого впливу рідної мови. Тому "подальша розробка цього принципу повинна спрямовуватися на виокремлення двох основних

шляхів у їх реалізації: шляху організації позитивного перенесення знань, умінь та навичок і шляху попередження інтерферуючого впливу рідної мови” [2, с. 95].

Близькоспорідненість російської та української мов, схожість їх структур майже на всіх мовних рівнях і разом з тим наявність розбіжностей зумовлюють необхідність постійно враховувати в навчальному процесі як спільне, так і відмінне. Це можна здійснити лише на основі порівняння навчального матеріалу обох мов.

Проблема застосування методу порівняння під час навчання другої мови знайшла відображення у працях О.Біляєва, Г.Коваль, Л.Щерби, В.Ярцевої та ін. На значення цього методу з метою зменшення інтерферуючого впливу першої мови звертали увагу А.Богущ, Н.Пашковська, Є.Поліванов, А.Супрун, М.Успенський, В.Чистяков та ін. Відмічалось, що метод порівняння сприяє усвідомленню фактів рідної і другої мов (Н.Смирницький, Р.Мразек, А.Стржижова, О.Хорошковська, М.Пентилюк та ін.). Наявність у свідомості дитини-білінгва процесів порівняння і зіставлення іноземної та рідної мов дає змогу оволодіти двома мовами за той самий час, протягом якого одномовна дитина засвоює матеріал рідної мови (Н.Імедадзе, У.Ванрайх, М.Павлович, Ж.Ронже, В.Пенфільд, В.Реверс та ін.).

Метод порівняння доцільно застосовувати на заняттях української мови під час формування лексичних умінь і навичок. Порівнювати лексичний матеріал української та російської мов слід тоді, коли лексичні одиниці протилежні в обох мовах або мають часткові розбіжності. Міжмовне порівняння може дати дітям глибоке знання й розуміння культури, особливостей менталітету української нації та народностей і національних груп, що становлять єдиний народ України. Л.Щерба з цього приводу зазначав, що “... факт двомовності має сприяти свідомому засвоєнню мови, і це усвідомлення необхідно підтримувати, виховувати, культивувати, оскільки воно може зробити ефективною нелегку роботу із запобігання явищу небажаної інтерференції і її подолання” [4, с. 18].

У процесі спілкування двомовних співрозмовників обидві мови вступають у взаємодію, що неминуче призводить до інтерференції. Явище інтерференції розглядають як негативне перенесення навичок з однієї мови в іншу, як гальмівний вплив рідної мови на засвоєння іншої. Дітям, які опановують нерідну мову, дуже складно уникнути негативного перенесення мовленнєвих навичок з рідної. “Важко уявити, що під час навчання другої мови можливо

уникнути (свідомого чи несвідомого, поверхневого чи цілеспрямованого, корисного чи шкідливого) встановлення відмінностей між рідною й вивчуваною мовами”, – зауважує А. Супрун [3, с. 25]. Завдання вихователя – передбачити й запобігти негативному впливові на засвоєння вивчуваної мови.

Природного характеру мотивації мовленнєвої діяльності дитини на заняттях із вивчення української мови надає гра. Мета ігрової діяльності на цих заняттях – зробити їх цікавими, бажаними для дитини, активізувати потенціал мимовільного та довільного запам'ятовування й осмислення в межах ігрового контексту, досягти успіху в розв'язанні комунікативних завдань іншомовними засобами. Отже, організовувати заняття з української мови в дошкільному закладі з російською мовою навчання слід як специфічну цільову ігрову діяльність, куди входять сюжетно-рольові, театралізовані, дидактичні ігри, які отримують у своєму перебігу лаконічне словесне вираження і пропонують дітям для багаторазового повторення мовленнєві зразки, чим забезпечують варіативно-ситуативне вправлення у слуханні та говорінні [1, с. 6].

Значне місце у навчанні дошкільнят української мови в умовах двомовності посідає використання малих фольклорних жанрів (лічилок, скоромовок, пісенок, віршиків та ін.). Діти емоційніше сприймають римований текст, легше й міцніше запам'ятовують його. Щоб уникнути механічного запам'ятовування й відтворення віршів без усвідомлення їхнього змісту, важливо закріплювати потрібні для активізації лексичного запасу слова та зразки мовлення поза віршовано-пісенним контекстом спеціально дібраних мовних вправах та іграх. Під час розучування малих віршованих та пісенних форм також доцільно спиратися на наочність.

У засвоєнні дітьми двох мов надзвичайно важливим є формування певної мовленнєвої установки на використання тієї або іншої мови. Адже стихійне засвоєння дітьми другої мови уповільнює формування диференційованих установок. У психології установка розглядається як психологічна спрямованість, готовність особистості до певного виду діяльності. Установка є важливою умовою формування білінгвізму, яка при правильному керівництві виникає вже з перших моментів знайомства дитини з другою мовою, а в подальшому диференціюється, стає чіткішою, дає спрямування механізмові мовлення діяти певною мовою.

Висновки. Отже, навчання української мови російськомовних дітей – це спеціально організований процес, який ґрунтується на врахуванні особистісних якостей та інтересів дітей дошкільного віку і

сприяє подальшому їх розвитку. Взаємозв'язок вивчення російської і української мов сприяє формуванню в дітей мовної і мовленнєвої компетенції, піднесенню загального культурного рівня, глибокому засвоєнню спільного і відмінного в обох мовах. Основними критеріями показників рівнів опанування української мови дітьми дошкільного віку є: вільне спілкування українською мовою (у межах підбраного матеріалу), здатність використовувати засвоєні поняття у нових ситуаціях, вміння самостійно переказувати текст і будувати розповіді, здатність помічати і виправляти власні мовленнєві помилки та помилки однолітків.

Література

1. Низковська О. Іноземна мова у дошкільному закладі // Дошкільне виховання. – 2007. – № 4. – С. 3-7.
2. Пашковская Н.А. Лингводидактические основы обучения русскому языку. – К.: Рад. шк., 1990. – 181с.
3. Супрун А.Е. Некоторые психологические проблемы обучения русскому языку в условиях близкородственного двуязычия // Совершенствование теории и практики обучения русскому языку в школе. – М., 1989. – С. 24-39.
4. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – Л.: Наука, 1974. – 428 с.

І.А.Салата

ТЕОРІЯ АНАЛІЗУ ПОМИЛОК У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В настоящей статье рассматриваются некоторые важные моменты теории анализа ошибок, возникшей в странах Западной Европы в 60-70 гг. XX ст., как прикладное исследовательское направление в лингвистике, направленное на более успешное преподавание и овладение иностранным языком.

The article investigates some important moments of the theory of error analysis which arose in the 60-70s in the West as an applied research branch of linguistics directed to more successful teaching as well as learning of the foreign language.

Теорія аналізу помилок як прикладний дослідницький напрям виникла в 60-70-і роки ХХ ст. в країнах Західної Європи. З моменту виникнення вона пройшла декілька етапів, кожний з яких є важливим при навчанні іноземній мові. На жаль, українська лінгвістика немає стрункої, детально розробленої системи аналізу